

ONJUISTE INLICHTINGEN BETREFFENDE DE HONDSDAGEN,

DOOR

W. VAN ROEKEL.

Een der meest bekende sterren is *Sirius* of de *Hondsster*, de helderste vaste ster van alle, in onze winternachten met het naburige prachtige sterrenbeeld Orion terstond in het oog vallende.

Op een niet te kleine sterrenkaart of hemelglobe kan men nagaan, dat *Sirius* $16\frac{1}{2}$ graad zuiderdeclinatie heeft en 99° Rechte Klimming. Uit het eerste gegeven kan men besluiten, dat de ster elk etmaal denzelfden weg boven den horizon beschrijft, als de zon ten dage dat zij $16\frac{1}{2}$ graad zuiderdeclinatie heeft, zijnde den 4 Februari en den 8 November. Deze blijft die dagen, gelijk in elken kalender te zien is, bij ons 9 uur en 5 minuten boven den horizon: hetzelfde is het geval met *Sirius*; maar terwijl de dagboog der zon elken dag grooter of kleiner is, aangezien haar declinatie zich onophoudelijk wijzigt, verandert de boog die de *Hondsster* beschrijft, niet en heeft zij jaar in jaar uit 9 uur en 5 minuten noodig om haar weg boven onzen horizon af te leggen, natuurlijk de helft of 4 uur $32\frac{1}{2}$ minuut vóór de culminatie en de andere helft daarna.

Er is gezegd, dat de R. Kl. van *Sirius* 99° bedraagt. Op den dag dat de zon eveneens 99° R. Kl. heeft, dat is op den 1 Juli, zullen de beide hemellichamen tegelijk door het zuiden gaan of culmineeren. Natuurlijk zijn ze niet tegelijk opgekomen en zullen ze niet tegelijk ondergaan, vermits de zon dien dag veel langer dan *Sirius* boven den horizon is (16 uur en 40 minuten namelijk). De zon kwam op om 3 uur 40 min., *Sirius* om 7 uur 28 min.; de zon gaat onder 8 uur 20 min., *Sirius* om 4 uur 32 min.

Nu wij weten, wanneer Sirius den 1 Juli opkomt en ondergaat, is het gemakkelijk uit te rekenen, wanneer ze op een willekeurigen dag opkomt en ondergaat; men heeft slechts te bedenken, dat ze als elke vaste ster *volgens sterrentijd* iederen dag even laat verschijnt en verdwijnt, maar *volgens onzen gewonen zonnetijd* iederen dag 3 minuten 56 seconden vroeger dan den vorigen.

Op deze wijze kan men b.v. vinden, dat Sirius den 12 Augustus opkomt 's morgens om 4 uur 40 min. en dus even laat als de zon. Natuurlijk is die opkomst wegens het veel sterkere zonnelicht met het bloote oog niet waar te nemen. Dewijl echter de ster elken ochtend bijna 4 minuten vroeger boven den horizon komt en de zon om dezen tijd van het jaar een paar minuten later, is Sirius al na enkele dagen in de morgenschemering zichtbaar. Zulk een zichtbaar worden van een vaste ster heet wel haar *heliache* of *heliakische opkomst*.

Dat de zoogenaamde Hondsdagen hun naam aan de Hondster te danken hebben, daarover is men het algemeen eens. Om wat nader het verband tusschen een en ander te leeren kennen, besloot ik een of meer werken te raadplegen, die mij dienaangaande konden inlichten, en in het volgende wordt mijn wedervaren medegedeeld.

Het eerst sloeg ik op: *Lexikon der Astronomie von Adolph Drechsler* en vond daar het volgende:

»Hundstage heissen die Tage vom 24 Juli bis 24 August, da zu dieser Zeit die Sonne in der Nähe des Hundsterns steht, welchem man astrologisch die Verursachung groszer Hitze zuschrieb.«

Wat hier gezegd wordt, is stellig bezijden de waarheid. Op den aangegeven tijd staat Sirius niet in de nabijheid der zon: wel een 50 à 60 graden zijn ze van elkaar verwijderd. In het begin van Juli was de afstand minder, maar toch nog 40 graden. Vier of 5 dagen na Nieuwe Maan staat de maan ongeveer even ver van de zon; zegt men nu van haar, dat ze »in der Nähe der Sonne steht«?

Onvoldaan met de door het Lexicon verstrekte inlichting, wendde ik mij tot een ander Duitsch werk en wel: *Dr. F. Schoedler, Buch der Natur*. Dit zegt:

»Den groszen Hund sieht man während der deshalb so genannten Hundstage (vom Juli bis August) mit der Sonne auf- und untergehen, die zu dieser Zeit für uns die gröszte Höhe erreicht und die gröszte Hitze verbreitet.«

Ik begreep spoedig, dat ik van den wal in de sloot was geraakt. Vooreerst, Sirius komt wel een enkele maal (den 12 Aug., gelijk wij

zagen) tegelijk met de zon op, maar op voorafgaande en volgende dagen is dat volstrekt niet het geval. Onvergeeflijker flater begaat de schrijver, als hij beweert, dat Sirius en de zon gedurende de opgegeven tijdruimte ook tegelijk *ondergaan*. Sirius, gelijk boven is herinnerd, blijft steeds 9 uur en 5 minuten boven onzen horizon; de zon b.v. den 12 Augustus niet minder dan 14 uur en 50 min.; zijn ze nu tegelijk opgekomen, dan zal de eerste bijna zes uur vóór de laatste ondergaan.

Omstreeks den 15 Mei gaan de zon en Sirius des avonds op hetzelfde tijdstip onder, om kwartier vóór acht; doch vermits de zon dien dag 15 uur en 40 minuten schijnt, komt Sirius ruim 6½ uur na de zon boven den horizon.

Bij zulke grove fouten kunnen wij de onjuistheden betreffende de middaghoogte der zon (die is immers den 22 Juni het grootst!) en omtrent de grootste warmte (die in het midden van Juli valt!) wel laten passeeren.

Nog verbaasd over de onbetrouwbaarheid van die beide Deutsche »Führer«, ontving ik een nieuwe aflevering van het *Woordenboek der Nederlandsche taal* en wel de zesde aflevering van het zesde deel, bevattende de woorden: *Hoeve* tot *Hoofdsom*. Dit standaardwerk zou ongetwijfeld alles geven wat ik verlangde. De bewerkers hebben immers voor alle vakken, die hun vreemd zijn, de bekwaamste en geleerdste adviseurs. Hoe was ik teleurgesteld; toen ik las, kolom 916:

»Honsdagen. Benaming voor het tijdperk, gedurende hetwelk de Hondster (Sirius) tegelijk met de zon opkomt en ondergaat (hier te lande tusschen 19 Juli en 19 Augustus).

Bijna hetzelfde alzoo, als hetgeen Schoedler's Buch der Natur vertelt, daaruit wellicht vertaald?

Nieuwsgierig was ik te vernemen, wat de bekende *Encyclopedie van Winkler Prins* ervan zeggen zou. Ik vond er het volgende uitvoerige artikel aan de Honsdagen gewijd:

»Honsdagen noemde men weleer de dagen van 24 Juli tot 24 Augustus, omdat dit tijdperk, door de Grieken »Oporac« genaamd, bepaald werd door den kosmischen op- en ondergang van de Hondster (Sirius). Het onderscheidde zich vooral in Griekenland door groote hitte, en ook op onze breedte brengt het de grootste warmte van het geheele jaar, hoewel deze tegen het einde der Honsdagen reeds aanmerkelijk begint te verminderen. In onzen tijd echter is Sirius in het begin van Juli met de zon in samenstand, zoodat de Honsdagen thans eigenlijk zouden duren van half Juni tot half Juli. Onze

almanak evenwel, zich niet om de Hondster bekreunende, die thans, na verloop van een paar duizend jaar, wegens de verschuiving der nachtevening veel vroeger te voorschijn treedt, bepaalt de Hondsdagen van 19 Juli tot 19 Augustus.«

Blijkbaar verkeert deze auteur in dezelfde dwaling als de andere schrijvers wat aangaat opkomst en ondergang van Sirius. De encyclopedie roept echter ook nog den samenstand van de Hondster en de zon ten tooneele, dien zij alleszins juist in het begin van Juli stelt; maar heeft het geheel mis, als zij meent, dat dan tevens de gelijktijdige opkomst of ondergang van Sirius en de zon plaats heeft.

Niet waar is het eindelijk nog, dat Sirius door de verschuiving der nachtevening tegenwoordig vroeger te voorschijn treedt dan weeer. Door de precessie is immers de R. Kl. van Sirius thans grooter dan eertijds en moet Sirius nu later in het jaar zichtbaar worden dan vóór twee duizend jaar.

Met die bewering stemt het laatste werk overeen, waarover ik beschikken kon, namelijk: *Meijer, Konversations-Lexicon*, welks artikel ook overigens geen zoo in het oog vallende fouten bevat als de besprokene. Het luidt: (Frühaufgang = heliakische opkomst).

»Hundstage, (Dies caniculares), die Zeit vom 23 Juli bis 23 August, so genannt, weil die entsprechende Jahreszeit bei den alten Griechen Opôra genannt, durch den Frühaufgang des Hundsterns (Sirius) bestimmt wurde. Die Opôra der Griechen fing an mit dem Frühaufgang des Hundsterns, der nahe mit dem Eintritt der Sonne in das Gestirn des Löwen zusammenfällt und endigte mit dem Frühaufgang des Arkturus, der freilich viel später fällt als das Ende unsrer Hundstage.«

Velp, Sept. 1906.